

**แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่  
รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี**

นิตยา ผางสำเนียง, ส.บ.\*

**บทคัดย่อ**

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี การวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 ศึกษาการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย การศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพใน 4 ด้าน คือ การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย การทำลายลูกน้ำยุงลาย การทำลายยุงตัวเต็มวัย และการเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้เป็นโรคไข้เลือดออก การศึกษาเชิงปริมาณ จากผู้แทนครัวเรือน จำนวน 250 คน โดยใช้แบบสอบถามการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ซึ่งมีค่าความเที่ยงเท่ากับ 0.94 พบว่าประชาชนมีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 (S.D.=1.17) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 (S.D.=1.11) ด้านการทำลายลูกน้ำยุงลาย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 (S.D.=1.13) และด้านการเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้เป็นโรคไข้เลือดออก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 (S.D.=1.13) ส่วนด้านการทำลายยุงตัวเต็มวัยอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.22 (S.D.=1.34) การศึกษาเชิงคุณภาพโดยการสนทนากลุ่ม จากผู้แทนหลังคาเรือนที่เคยมีสมาชิกในครอบครัวป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2563 - 2565 จำนวน 10 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง พบว่า ด้านการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายมีการดูแลรักษาระดับน้ำดูแลไม่เป็นประจำ ไม่สม่ำเสมอ ด้านการทำลายลูกน้ำยุงลายเมื่อพบลูกน้ำส่วนมากปล่อยทิ้งไว้ไม่ทำลายทันที ด้านการทำลายยุงตัวเต็มวัย มีการทำลายยุงตัวเต็มวัยแต่ไม่ได้ทำทุกบ้านและไม่ได้ทำลายเป็นประจำ ด้านการเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้เป็นโรคไข้เลือดออกยังมีสมาชิกในครอบครัวมีพฤติกรรมที่ไม่ป้องกันโรคไข้เลือดออก ระยะที่ 2 การกำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยการระดมสมองจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน ได้กำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการทำลายลูกน้ำ ยุงลายและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ประกอบด้วย 3 โครงการ 2) แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของโรคไข้เลือดออก ประกอบด้วย 3 โครงการ ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน พบว่ามีความเหมาะสม ทั้งด้านวัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัดความสำเร็จ อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ โดยมีค่าความถี่เท่ากับ 8 (ร้อยละ 80 ขึ้นไป)

ข้อเสนอแนะ แนวทางการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ควรใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ควรมีการคืนข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การเกิดโรคไข้เลือดออกในชุมชน และผลการดำเนินงานให้กับประชาชนได้รับทราบ เพื่อก่อให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน

**คำสำคัญ :** การระดมสมอง, แนวทางการเสริมสร้าง, โรคไข้เลือดออก

---

\* โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

# THE GUIDELINE FOR ENHANCING PRACTICES OF DENGUE HEMORRHAGIC FEVER PREVENTION OF PEOPLE IN THE RESPONSIBLE AREA OF NONG MUEN THAO HEALTH PROMOTING HOSPITAL, NON SUNG SUBDISTRICT, MUEANG DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

Nittaya Pangsumnaing, B.P.H.\*

## ABSTRACT

The objective of this research was to find the guidelines for enhancing dengue hemorrhagic fever prevention of people in the responsible area of Nong Muen Thao Health Promoting Hospital, Non Sung Subdistrict, Mueang District, Udon Thani Province. The research included three phases as follows. Phase 1: aimed to study the practice of dengue hemorrhagic fever prevention of people in the responsible area of Nong Muen Thao Health Promoting Hospital, Non Sung Subdistrict, Mueang District, Udon Thani Province. It consisted of qualitative and quantitative research in 4 aspects: the destruction of mosquito breeding, the destruction of mosquito larvae, the destruction of mature mosquitoes, and the surveillance and the practice of dengue hemorrhagic fever prevention. The quantitative study was based on the samples of 250 residents. The research instrument was a questionnaire on the practice of dengue hemorrhagic fever prevention, with the reliability of 0.94. The results showed that the overall practice of dengue hemorrhagic fever prevention was at the high level with averages of 3.78 (S.D.=1.17). When considering each aspect, there were 3 aspects that were at the high level: the destruction of mosquito breeding with averages of 3.97 (S.D.=1.11), the destruction of mosquito larvae with averages of 3.95 (S.D.=1.13), and the surveillance and the practice of dengue hemorrhagic fever prevention with averages of 3.98 (S.D.=1.13) while the aspect of the destruction of mature mosquitoes was at the medium level with averages of 3.22 (S.D.=1.34). The qualitative study was based on focus group discussion with 10 participants, purposively selected. They were representatives of families whose family members had a dengue hemorrhagic fever in 2020 - 2022. Data showed that they did not have regular destruction of mosquito breeding; they did not immediately destroy mosquito larvae; the destruction of mature mosquitoes was found in some families but not regularly; and there were some family members who did not pay attention to the surveillance and practice of dengue hemorrhagic fever prevention. Phase 2: Determination of guidelines for enhancing dengue prevention practices of people in the responsible area of Nong Muen Thao Health Promoting Hospital, Non Sung Sub-district, Mueang District, Udon Thani Province. By brainstorming from 20 experts indicated 2 guidelines to enhance the prevention of the dengue fever: 1) A guidelines for enhancing practices in destroying mosquito larvae and mosquito breeding sites. It consists of 3 projects. 2) A guideline for enhancing practice in surveillance and control of dengue fever outbreaks. It consists of 3 projects. Phase 3 aimed to evaluate the potential of guidelines for enhancing dengue hemorrhagic fever prevention of people in the responsible area of Nong Muen Thao Health Promoting Hospital, Non Sung Subdistrict, Mueang District, Udon Thani Province. By the participants were 10 experts evaluating the suitability of the guidelines. The

results showed the correlative suitability of the purposes, activities, and indicators that were ranked at the acceptable criteria, frequency of 8 (80 percent).

Suggestions: Guidelines for the prevention of dengue fever. The process of communities participation and all sectors of the network should be used. Information about the situation of dengue fever in the community and its performance should be returned to the public. For cause sustainable solutions.

**Keywords:** brainstorming, guidelines for enhancing, dengue hemorrhagic fever

---

\* Nong Muen Thao Health Promoting Hospital, Mueang District, Udon Thani Province.

## บทนำ

โรคไข้เลือดออกเกิดจากเชื้อไวรัสเดงกี (Dengue Virus) ที่มีอยู่กลายเป็นพาหะนำโรค โดยมีการระบาดครั้งแรก ที่ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อปี พ.ศ. 2497 โรคไข้เลือดออกมีอาการที่สำคัญ คือ ไข้สูง อ่อนเพลีย ปวดท้อง ถ่ายดำ มีจุดจ้ำเลือดตามร่างกาย อาจถึงขั้นช็อค หรือเสียชีวิตได้ ในทางการรักษานั้น โรคไข้เลือดออกยังไม่มียาฆ่าเชื้อไวรัสเดงกี จะเป็นการรักษาแบบประคับประคองอาการ สิ่งที่ดีที่สุดที่จะไม่ทำให้เกิดโรคไข้เลือดออก คือ การป้องกันไม่ให้ยุงลายมากัด โดยทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย คือ ภาชนะน้ำขังต่างๆ ตามมาตรการ 5 ป 1 ข และมาตรการ 3 เก็บ 3 โรค ของกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งในปัจจุบันโรคไข้เลือดออกได้แพร่กระจายไปทั่วโลก ไม่สามารถควบคุมได้ ถือเป็นปัญหาทางสาธารณสุขระดับประเทศและระดับโลกที่ต้องช่วยดูแลในการป้องกันและควบคุมโรค เพื่อไม่ให้ประชาชนเกิดการเจ็บป่วยและเสียชีวิตด้วยโรคไข้เลือดออก องค์การอนามัยโลกรายงานอุบัติการณ์ของโรคไข้เลือดออกเพิ่มขึ้น 30 เท่า ในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ปัจจุบันมีการติดเชื้อประมาณ 50-100 ล้านคน ใน 100 ประเทศ<sup>(1)</sup> ทำให้ประชากรเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรโลกมีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค

ประเทศไทยมีการระบาดของโรคไข้เลือดออกครั้งแรกในปี พ.ศ. 2501 และมีแนวโน้มสูงขึ้นมาโดยตลอด จากรายงานผู้ป่วยในปี พ.ศ. 2501 มีจำนวนผู้ป่วย 2,706 ราย คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 10.6 รายต่อประชากรแสนคน เสียชีวิต 296 ราย คิดเป็นอัตราป่วยตายร้อยละ 10.9 ต่อประชากรแสนคน พ.ศ. 2506-2507 มีการแพร่กระจายไปพื้นที่รอบๆ กรุงเทพมหานครและแพร่กระจายทั่วประเทศ พ.ศ. 2521 ลักษณะ ของการระบาดช่วงแรกเป็นแบบปีเว้นปี เมื่อ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมามีลักษณะการระบาดแบบปีเว้น 2 ปี แต่มีบางปีที่มีการระบาดติดกัน 2 ปี คือ พ.ศ. 2540-2541 ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2503-2560 ประเทศไทยมีรายงานผู้ป่วยโรคไข้เลือดออก 3,182,227 ราย เสียชีวิต 12,718 ราย<sup>(2)</sup> โรคไข้เลือดออกไม่ใช่โรคที่เกิดขึ้นใหม่แต่ยังคงเป็นโรคระบาดที่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างต่อเนื่อง มาจนถึงปัจจุบันนี้ ในปี พ.ศ. 2564 ในประเทศไทยพบว่ามีจำนวนผู้ป่วยที่ป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก จำนวน 479 ราย คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 0.72 ต่อประชากรแสนคน และมีผู้เสียชีวิตจำนวน 1 ราย เมื่อจำแนกการระบาดของโรคไข้เลือดออกเป็นรายภาคจะเห็นได้ว่า ภาคกลาง มีอัตราป่วยสูงสุด คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 1.52 ต่อประชากรแสนคน รองลงมาคือ ภาคใต้ คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 0.56 ต่อประชากรแสนคน ภาคเหนือ คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 0.41 ต่อประชากรแสนคน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 0.13 ต่อประชากรแสนคน ตามลำดับ

จังหวัดอุดรธานีเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่พบสถิติการระบาดของโรคไข้เลือดออกในอัตราที่สูงโดยในปี พ.ศ. 2561-2565 พบอัตราป่วยเท่ากับ 27, 103.16, 60.07, 0.57 และ 19.73 ต่อประชากรแสนคน ตามลำดับ และพบสถิติการตายจากโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2561, 2563, และ 2565 จำนวน 1, 2 และ 1 ราย คิดเป็นอัตราตายเท่ากับ 0.06, 0.13 และ 0.06 ต่อประชากรแสนคน<sup>(3)</sup> ในเขตพื้นที่อำเภอเมืองอุดรธานี พบว่ามีการเกิดโรคไข้เลือดออกทุกปี โดยใน พ.ศ. 2561-2565 มีผู้ป่วยจำนวน 194, 712, 470, 1 และ 106 ราย คิดเป็นอัตราป่วยเท่ากับ 12.38, 45.45, 30, 0.66 และ 6.77 ต่อประชากรแสนคน ตามลำดับ และพบสถิติการตายจากโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 1 ราย คิดเป็นอัตราตายเท่ากับ 0.06 และปี พ.ศ. 2565 จำนวน 1 ราย 0.06 ต่อประชากรแสนคน จากรายงานการเฝ้าระวังทางระบาดวิทยาของอำเภอเมืองอุดรธานี พบว่า ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 7 หมู่บ้าน มีการเกิดโรคไข้เลือดออกทุกปี โดยใน พ.ศ. 2561-2565 มีผู้ป่วย 2, 12, 2, 0 และ 8 ราย ตามลำดับ และพบสถิติการตายจากโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2565 จำนวน 1 คน (อัตราตายเท่ากับ 0.06 ต่อประชากรแสนคน) ที่ผ่านมามีการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกตามนโยบายอย่างต่อเนื่อง แต่อย่างไรก็ตามยังพบว่ายังมีการระบาดของโรคไข้เลือดออกเกิดขึ้นในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานีทุกปี รวมทั้งมีอัตราป่วยตายจากโรคไข้เลือดออกดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะผู้ปฏิบัติงานในด้านสาธารณสุขได้ตระหนักเห็นความสำคัญ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เพื่อเป็นการพัฒนาการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อกำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

### กรอบแนวคิดในการวิจัย

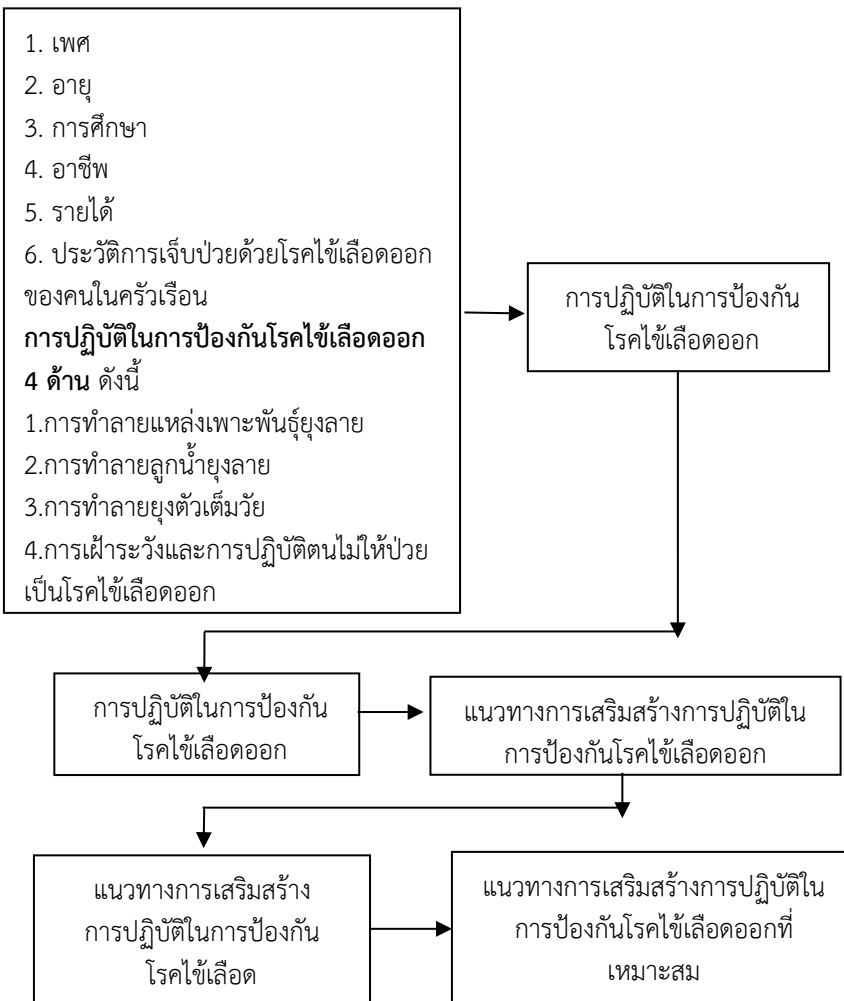
การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะหาแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

#### ประเด็นที่ศึกษา

ระยะที่ 1 ศึกษาการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

ระยะที่ 2 กำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก

ระยะที่ 3 ประเมินความเหมาะสมของแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก



## วิธีดำเนินการวิจัย

**รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research for Development) โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูล ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

**ประชากรในการศึกษา** คือ ผู้แทนครัวเรือนทั้งหมด ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี มีจำนวนหลังคาเรือนทั้งสิ้น 3,778 ครัวเรือน คิดเป็นประชากรทั้งสิ้น 11,286 คน

### กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ

1. กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตรับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 3,778 หลังคาเรือน โดยในการศึกษาครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างได้จากการคำนวณจากสูตรคำนวณขนาดตัวอย่าง การประมาณค่าสัดส่วนใน กรณีที่ทราบจำนวนประชากร (Wayne, 1995)<sup>(4)</sup> คือ

$$n = \frac{NZ_{\alpha/2}^2 P(1 - P)}{e^2(N - 1) + Z_{\alpha/2}^2 P(1 - P)}$$

n = จำนวนขนาดตัวอย่าง

N = จำนวนประชากร

$Z_{\alpha/2}$  = ค่ามาตรฐานใต้โค้งปกติ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % (1.96)

P = สัดส่วนในการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก เท่ากับ 0.60

ผลการศึกษาของ พรพรรณ สมิทธิ์ปัญญา, อำไพพรรณ ทุมเสน และ สุภัจฉวี มะกรกรรม. (2561)<sup>(5)</sup>

e = จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ เท่ากับ 0.06 โดยกำหนดให้ความคลาดเคลื่อนของการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้แตกต่างจากค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานจากการทบทวนวรรณกรรมร้อยละ 10

$$n = \frac{(3,778) (1.96)^2 (0.60) (1 - 0.60)}{(0.06)^2 (3,778 - 1) + (1.96)^2 (0.60) (1 - 0.60)} = 250 \text{ คน}$$

การคำนวณขนาดตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านให้เป็นสัดส่วนโดยเทียบบัญชีไตรยางศ์ ได้จำนวนหลังคาเรือนแต่ละหมู่บ้านและวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแต่ละครัวเรือนจะใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยจับฉลากบ้านเลขที่ซึ่งเป็นตัวแทนครัวเรือน จากการคำนวณกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบไม่แทนที่ในแต่ละหมู่บ้าน จนได้กลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวนที่กำหนด ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ จำนวนทั้งหมด 250 คน แยกสัดส่วนตามรายหมู่บ้าน

### 2. กลุ่มตัวอย่างการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

2.1 กลุ่มตัวอย่างในการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) คือ ผู้แทนหลังคาเรือนที่เคยมีสมาชิกในครอบครัวป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2563–2565 จำนวน 10 คน ซึ่งทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการระดมสมอง (brainstorming) คือ ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความรู้ มีประสบการณ์เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก เลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขผู้รับผิดชอบงานไข้เลือดออก ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 6 คน ผู้นำชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 7 คน ตัวแทนจากอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 7 คน รวม 20 คน

3. กลุ่มตัวอย่างในการประเมินความเหมาะสมของแนวทางการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 ท่าน ซึ่งทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

สาธารณสุขอำเภอ, หัวหน้ากลุ่มงานป้องกันและควบคุมโรค, ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบล และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบงานป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออก

**เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือทั้งหมด 3 ชุด คือ

**ชุดที่ 1** แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการศึกษาเอกสาร ตำรา ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน นำผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องกับ (Index of Item objective Congruence: IOC) ระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ เลือกข้อคำถามที่มีค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.60-1.00 มาใช้ในแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่ได้ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 คน นำคำตอบของแบบสอบถามมาหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ สูตรหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น 0.94 ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

**ตอนที่ 1** ข้อคำถามเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ประวัติการเจ็บป่วยด้วยโรคไข้เลือดออกของสมาชิกในครัวเรือน มีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ (Check List) การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การแจกแจงความถี่

**ตอนที่ 2** ข้อคำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 4 ด้าน ได้แก่ 1) การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย 2) การทำลายลูกน้ำยุงลาย 3) การทำลายยุงตัวเต็มวัย 4) การเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้ป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) <sup>(6)</sup> ดังนี้

5 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกมากที่สุด

4 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกมาก

3 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกปานกลาง

2 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกน้อย

1 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกน้อยที่สุด

การวิเคราะห์การปฏิบัติเกี่ยวกับการป้องกันโรคไข้เลือดออก เป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) จากแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การแปลผลแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.51 – 5.00 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.51 – 4.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกมาก

ค่าเฉลี่ย 2.51 – 3.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.51 – 2.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.50 หมายถึง มีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกน้อยที่สุด

**ชุดที่ 2** เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อทราบการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 4 ด้านคือ 1) การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย 2) การทำลายลูกน้ำยุงลาย 3) การทำลายยุงตัวเต็มวัย 4) การเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้ป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก ของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหา ความคิดเห็น ที่ได้จากการสนทนากลุ่มแล้วสังเคราะห์เพื่อให้ทราบสภาพการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก

2. โดยการจัดกิจกรรมระดมสมอง (brainstorming) ในประเด็นที่ปัญหาและตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 เพื่อกำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก

**ชุดที่ 3** แบบประเมินความเหมาะสมของแนวทางการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยผู้ทรงคุณวุฒิประเมินความเหมาะสมของแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกและโครงการ ในด้านวัตถุประสงค์ กิจกรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จ เกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละประเด็น

0 คะแนน หมายความว่า ไม่มีความเหมาะสม

1 คะแนน หมายความว่า มีความเหมาะสม

การแปลผลพิจารณาโดยใช้หลักการประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ กำหนดการยอมรับความเหมาะสมที่ร้อยละ 80 ขึ้นไป

**สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล** ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple logistic Regression Analysis) และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

#### **การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย**

โครงการวิจัยนี้ ผ่านการพิจารณาและรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี รหัสโครงการ UDREC 9066 ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2566

#### **ผลการศึกษา**

**ระยะที่ 1 การศึกษาการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี**

1.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 61.60 มีอายุเฉลี่ย 40.02 ปี อายุสูงสุด 75 ปี อายุต่ำสุด 20 ปี และอยู่ในช่วง 38- 51 ปี เกือบครึ่งหนึ่งคิดเป็นร้อยละ 45.20 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาร้อยละ 43.20 ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปร้อยละ 46.40 รายได้ 5,001 - 10,000 บาท ต่อเดือน ร้อยละ 35.60 ส่วนใหญ่ไม่มีบุคคลในครัวเรือนป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก ร้อยละ 84.80

1.2. การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยรวมอยู่ระดับมาก รายด้านอยู่ในระดับมากมี 3 ด้าน คือด้านการเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้เป็นโรคไข้เลือดออกค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.98 (S.D.=1.13) ด้านการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.97 (S.D.=1.11) และด้านการทำลายลูกน้ำยุงลายมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.95 (S.D.=1.13) และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้านคือ ด้านการทำลายยุงตัวเต็มวัย มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.22 (S.D.=1.34) ดังตารางที่ 1



**ตารางที่ 1** ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของกลุ่มตัวอย่าง โดยรวมและรายด้าน (n = 250)

การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย	3.97	1.11	มาก
2. ด้านการทำลายลูกน้ำยุงลาย	3.95	1.13	มาก
3. ด้านการทำลายยุงตัวเต็มวัย	3.22	1.34	ปานกลาง
4. ด้านการเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้ป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก	3.98	1.13	มาก
<b>ค่าเฉลี่ยรวม</b>	<b>3.78</b>	<b>1.17</b>	<b>มาก</b>

1.3 การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับมากทั้งรายด้านและรายข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยเรียงจากมากไปน้อยที่สุด คือการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เช่น กะลา กระป๋องรอบบริเวณบ้านหรือในหมู่บ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.99 (S.D.=1.11) การปิดฝาภาชนะรองรับน้ำที่สามารถปิดฝาได้ เพื่อป้องกันยุงลายวางไข่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 (S.D.=1.23) การกลบดินตามหลุมแอ่งน้ำขังเพื่อไม่ให้ยุงลายวางไข่ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 (S.D.=1.99) ดังตารางที่ 2

**ตารางที่ 2** ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายของกลุ่มตัวอย่าง (n=250)

การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการเปลี่ยนถ่ายน้ำในถังน้ำหรือที่เก็บน้ำในห้องน้ำ ห้องส้วม	4.27	1.03	มาก
2. การจัดบ้านเรือนให้มีความโปร่ง โล่ง และรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบภายในบ้าน	4.03	1.02	มาก
3. คร่าภาชนะที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อไม่ให้รองรับน้ำ	4.03	1.11	มาก
4. การเก็บกวาดเศษวัสดุเหลือใช้ที่น้ำขังได้ บริเวณรอบบ้าน	4.01	1.13	มาก
5. มีการดูแลและรักษาบริเวณภายนอกบ้านให้สะอาดมีระเบียบ	3.99	1.09	มาก
6. การทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เช่น กะลา กระป๋องรอบบริเวณบ้านหรือในหมู่บ้าน	3.99	1.11	มาก
7. มีการปิดฝาภาชนะรองรับน้ำที่สามารถปิดฝาได้เพื่อป้องกันยุงลายวางไข่	3.77	1.23	มาก
8. กลบดิน ตามหลุมแอ่งน้ำขัง เพื่อไม่ให้ยุงลายวางไข่	3.73	1.19	มาก
<b>ค่าเฉลี่ยรวม</b>	<b>3.97</b>	<b>1.11</b>	<b>มาก</b>

1.4 การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการทำลายลูกน้ำยุงลาย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในด้าน การทำลายลูกน้ำยุงลายในรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา รายข้อพบว่าเกือบทุกข้ออยู่ในระดับมาก มีข้อที่ได้ค่าคะแนนเฉลี่ยน้อยเรียงจากมากไปน้อยที่สุด ดังนี้ เหน้ที่ทั้งพื้นที่เมื่อพบลูกน้ำยุงลายในภาชนะใส่น้ำ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 (S.D.=1.12) เมื่อพบลูกน้ำยุงลาย ในครัวเรือน จะมีการเปลี่ยนถ่ายน้ำ หรือ ใส่ทรายอะเบท หรือใส่ปลากินลูกน้ำ ในโอ่งน้ำและภาชนะบรรจุน้ำที่ไม่มีฝาปิด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 (S.D.=1.09) และมี 1 ข้อที่มีการปฏิบัติในระดับปานกลางคือ การใช้เกลือแกง ผงซักฟอก น้ำส้มสายชู น้ำมันหรือสารอื่นๆ ใส่ในบริเวณที่มีน้ำขังมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 (S.D.=1.42) ดังตารางที่ 3

**ตารางที่ 3** ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการทำลายลูกน้ำ ยุงลายของกลุ่มตัวอย่าง (n=250)

การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ให้ความร่วมมือในการกำจัดลูกน้ำยุงลายในบ้านและในชุมชน	4.12	1.02	มาก
2. สำรวจลูกน้ำยุงลายในภาชนะที่ใส่น้ำ	4.07	1.06	มาก
3. ร่วมกิจกรรมกำจัดลูกน้ำยุงลายในวันรณรงค์ของชุมชน	4.06	1.12	มาก
4. เทน้ำทิ้งทันทีเมื่อพบลูกน้ำยุงลายในภาชนะใส่น้ำ	4.04	1.12	มาก
5. มีการเปลี่ยนน้ำ หรือใส่ทรายอะเบทหรือใส่ปลากินลูกน้ำ ในโอ่งน้ำและภาชนะบรรจุน้ำที่ไม่มีฝาปิด	4.02	1.09	มาก
6. ใช้เกลือแกง ผงซักฟอก น้ำส้มสายชู น้ำมันหรือสารอื่นๆ ใส่ในบริเวณที่มีน้ำขัง	3.39	1.42	ปานกลาง
<b>ค่าเฉลี่ยรวม</b>	<b>3.95</b>	<b>1.13</b>	<b>มาก</b>

1.5 การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการทำลายยุงตัวเต็มวัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ข้อ คือ การทำลายยุงตัวเต็มวัยในประเด็นให้ความร่วมมือเมื่อมีการพ่นหมอกควัน เพื่อทำลายยุงตัวเต็มวัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 (S.D.=1.14) อยู่ในระดับปานกลาง 2 ข้อ คือ ใช้อุปกรณ์กำจัดยุง กับดัก ไม้ตียุงไฟฟ้า ใช้สารไล่ยุง เช่น ฐปะไคร้หอม เปลือกส้มแห้ง ฯลฯ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.15 (S.D.=1.38) ใช้ยาจุดกันยุงหรือยาฉีดกันยุงเพื่อทำลายยุงตัวเต็มวัย มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.14 (S.D.=1.31) และอยู่ในระดับน้อย 1 ข้อคือ ปลุกสมุนไพรรไล่ยุงบริเวณรอบบ้าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.46 (S.D.=1.53) ดังตารางที่ 4

**ตารางที่ 4** ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการทำลายยุงตัวเต็มวัยของกลุ่มตัวอย่าง (n=250)

การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ให้ความร่วมมือเมื่อมีการพ่นหมอกควันเพื่อทำลายยุงตัวเต็มวัย	4.13	1.14	มาก
2. ใช้อุปกรณ์กำจัดยุง กับดัก ไม้ตียุงไฟฟ้า ใช้สารไล่ยุง เช่น ฐปะไคร้หอม เปลือกส้มแห้ง ฯลฯ	3.15	1.38	ปานกลาง
3. ใช้ยาจุดกันยุงหรือยาฉีดกันยุงเพื่อทำลายยุงตัวเต็มวัย	3.14	1.31	ปานกลาง
4. ปลุกสมุนไพรรไล่ยุงบริเวณรอบบ้าน	2.46	1.53	น้อย
<b>ค่าเฉลี่ยรวม</b>	<b>3.22</b>	<b>1.34</b>	<b>ปานกลาง</b>

1.6 การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้เป็นโรคไข้เลือดออก พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก มากที่สุด 3 ลำดับแรกคือการปฏิบัติตนไม่ให้เป็นโรคไข้เลือดออกในประเด็นให้ความร่วมมือแก่ผู้ที่เข้าสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในบริเวณบ้าน ให้ลูกหลานเล่นในที่โล่งแจ้งเพื่อป้องกันการถูกยุงกัด และมีการป้องกันเพื่อไม่ให้ถูกยุงกัด โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.37, 4.26, 4.19 (S.D.= 0.94, 0.93, 1.00) ตามลำดับ ขณะที่การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกที่พบน้อยที่สุด 3 ลำดับแรกคือ ใช้สารเคมีกำจัดยุง เช่น ยาจุดกันยุง ยาพ่นกันยุง ยาฉีดกันยุง เพื่อป้องกันยุงกัด ได้รับการพ่นหมอกควันกำจัดยุงลาย ตัวเต็มวัยภายใน 24 ชั่วโมง เมื่อพบผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกในชุมชน และได้พ่นยาเคมีกำจัดยุงลายภายในบ้านตนเองเมื่อทราบว่ามีคนในหมู่บ้านป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกทุกครั้ง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.10, 3.56, 3.67 (S.D.= 1.35, 1.33, 1.37) ตามลำดับ ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ด้านการเฝ้าระวัง และการปฏิบัติตนไม่ให้ป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกของกลุ่มตัวอย่าง (n=250)

การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ให้ความร่วมมือแก่ผู้ที่เข้าสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ ยุงลายในบริเวณบ้าน	4.37	0.94	มาก
2. ให้ลูกหลานเล่นในที่โล่งแจ้งเพื่อป้องกันการถูกยุงกัด	4.26	0.93	มาก
3. มีการป้องกันเพื่อไม่ให้ถูกยุงกัด	4.19	1.00	มาก
4. หากสมาชิกในครัวเรือนป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก จะป้องกันตนเองไม่ให้ถูกยุงกัด เพื่อลดการแพร่เชื้อสู่คนอื่น	4.16	1.04	มาก
5. เข้ารับการรักษาทันทีเมื่อมีอาการสงสัยว่าเป็น โรคไข้เลือดออก	4.15	1.11	มาก
6. หากเป็นไข้จะไม่ทานยาลดไข้แอสไพริน เพราะเกรงว่าจะทำให้มีเลือดออกมากขึ้น	4.15	1.17	มาก
7. ไม่ให้บุตรหลานอยู่ในบริเวณที่มีพาหะนำโรคทั้งนี้เพื่อป้องกัน โรคไข้เลือดออก	4.13	1.02	มาก
8. ติดตามรับฟังข่าวสารหรืออ่านหนังสือ รับฟังคำแนะนำ จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก	4.07	1.09	มาก
9. ได้ติดตามข้อมูลเกี่ยวกับผู้ป่วยเป็นไข้เลือดออกในชุมชน	4.07	1.09	มาก
10. นอนในมุ้งหรือนอนในห้อง ที่มีมุ้งลวดในเวลากลางวัน	3.88	1.32	มาก
11. ได้พ่นยาเคมีกำจัดยุงลายภายในบ้านตนเองเมื่อทราบว่ามีคนในหมู่บ้านป่วยเป็น โรคไข้เลือดออกทุกครั้ง	3.67	1.37	มาก
12. ได้รับการพ่นหมอกควันกำจัดยุงลายตัวเต็มวัยภายใน 24 ชั่วโมงเมื่อพบผู้ป่วย โรคไข้เลือดออกในชุมชน	3.56	1.33	มาก
13. ใช้สารเคมีกำจัดยุง เช่น ยาจุดกันยุง ยาพ่นกันยุง ยาฉีดกันยุง เพื่อป้องกันยุงกัด	3.10	1.35	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	3.98	1.13	มาก

1.7 การศึกษาการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยการสนทนากลุ่ม จากผู้แทนหลังคาเรือนที่เคยมีสมาชิกในครอบครัวป่วยเป็นโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2553 - 2565 จำนวน 10 คน โดยผลการวิจัยมี ดังนี้

1.7.1 อุปกรณ์หรือภาชนะ หรือพื้นที่ที่เก็บกักน้ำ ที่พบลูกน้ำยุงลายบ่อย ได้แก่ โอ่งมังกร โอ่งแดง ถังน้ำขนาดเล็ก อ่างน้ำ ยางรถยนต์ กระละมั่งพรวัว กระตักน้ำ รางน้ำให้ไก่ บ่อซึมปิดไม่สนิท กาบกล้วย ใบไม้ แก้วพลาสติก แจกันใส่พุ่มต่าง พื้นที่ที่มีน้ำขัง ถ้วยแตก จานแตก กระตักน้ำแตก กระบอง แจกันดอกไม้

1.7.2 การปฏิบัติในการกำจัดลูกน้ำยุงลาย ในภาชนะ หรือ พื้นที่ที่มีน้ำขัง โดยเฉพาะในบริเวณบ้านตนเอง แบ่งเป็นการปฏิบัติ ดังนี้

กรณีที่มีการดูแล จะใส่สารเคมีหรือวัสดุ เช่น ทรายอะเบท ใสในภาชนะที่ใหญ่เปลี่ยนน้ำยาก เช่น โอ่งแดง อ่างน้ำ ยางรถยนต์ พื้นที่ที่มีน้ำขัง น้ำมันเครื่องเก่า ใส่ยางรถยนต์ ใส่เกลือในแจกันเลี้ยงพุ่มต่าง คว่ำน้ำทิ้ง ปลอยปลากินลูกน้ำ เปลี่ยนน้ำ ปิดฝาภาชนะให้มิดชิด เก็บขายเป็นขยะรีไซเคิล แต่มีการปฏิบัติไม่เป็นประจำ ไม่สม่ำเสมอ ดูแลเอาใจใส่เฉพาะฤดูฝน ประชาชนส่วนใหญ่รอให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มาดำเนินการให้

กรณีที่ไม่มีใครดูแลปล่อยไว้เฉยๆ เช่น บ่อซึมที่ปิดฝาไม่สนิท กาบกล้วย หรือใบไม้ใหญ่ที่หล่นอยู่ตามป่าตามสวน พื้นดินที่มีน้ำขัง วัสดุเหลือใช้ตามป่าตามสวน ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความคิดว่าการกำจัดลูกน้ำเป็นหน้าที่ของ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

1.7.3 การกำจัดยุงตัวเต็มวัย การเฝ้าระวังและการปฏิบัติตนไม่ให้ป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก พฤติกรรมการป้องกันโรคไข้เลือดออกของสมาชิกในครัวเรือนมี ดังนี้

มีพฤติกรรมป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยการป้องกันการถูกยุงกัดโดยวิธี ฉีดยากันยุง จุดยากันยุง เปิดพัดลม ไม้ตียุงไฟฟ้า มุ้งครอบ ทาโลชั่นกันยุง ให้ลูกหลานอยู่กลางแจ้ง กางมุ้ง แต่ไม่ได้ปฏิบัติเป็นประจำ

ปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ ปฏิบัติเป็นบางโอกาส หากสมาชิกเจ็บป่วยถ้ามีอาการสงสัยคล้ายโรคไข้เลือดออกเช่น ชีมนอนเพลีย อาการไม่ดีขึ้น จะไปโรงพยาบาลทันที จะระวังตัวมากในช่วงฤดูฝนที่มีการระบาดของไข้เลือดออกส่วนใหญ่ได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก จากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำคุ้ม การพูดคุยเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของสมาชิกในครัวเรือนถ้าไม่มีผู้ป่วยเกิดขึ้นในหมู่บ้านหรือในชุมชนจะไม่มี การพูดคุยถึงแต่ถ้ามีผู้ป่วยโรคไข้เลือดออกเกิดขึ้นจึงมีการพูดคุยเรื่องโรคไข้เลือดออกของสมาชิกในครัวเรือนของตน

ประชาชนบางส่วน ไม่มีการป้องกัน เพราะคิดว่าร่างกายตัวเองแข็งแรงคงไม่ป่วยเป็นโรค ไข้เลือดออก ทำงานเพลินไม่ใส่ใจ เด็กไม่ใส่ใจในการป้องกัน

ในการปฏิบัติเพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดโรค หรือมีพฤติกรรมในการป้องกันโรคได้นั้นจะต้องมีปัจจัย หลายอย่างประกอบกัน มีการรับรู้ถึงความรุนแรงของโรคและมองเห็นประโยชน์ของการกระทำนั้น

**ระยะที่ 2 การกำหนดแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่ รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี**

การวิจัยในระบายนี้นักวิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในระยะที่ 1 มากำหนดแนวทางการเสริมสร้าง การปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยใช้เทคนิคการระดมสมอง ซึ่งผลการระดมสมอง พบว่าได้แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เป็น 2 แนวทาง 6 โครงการ ดังต่อไปนี้

**แนวทางที่ 1** การเสริมสร้างการปฏิบัติในการทำลาย ลูกน้ำ ยุงลายและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ประกอบด้วย 3 โครงการ คือ 1. โครงการส่งเสริมนวัตกรรมสมุนไพรไล่ยุง 2. โครงการรณรงค์ให้ความรู้ เทคนิคในการควบคุม ป้องกันยุงลาย โดยชุมชนพึ่งตนเอง และ 3. โครงการแกนนำนักเรียนกำจัดลูกน้ำยุงลาย ปลอดภัยจากโรค ไข้เลือดออก

**แนวทางที่ 2** การเสริมสร้างการปฏิบัติในการเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของโรคไข้เลือดออก ประกอบด้วย 3 โครงการ คือ 1. โครงการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกตามมาตรการ 3-3-1 2. โครงการ บูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก และ 3. โครงการ ประกวดหมู่บ้าน วัด โรงเรียน ปลอดภัยจากยุงลาย

**ระยะที่ 3 การประเมินความเหมาะสมของแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี**

นักวิจัยนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 2 มาประเมินความเหมาะสม โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้าน สาธารณสุข จำนวน 10 ท่าน ตามแนวทางที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 2 โดยจำแนกตามแนวทางและโครงการใน ด้านวัตถุประสงค์ กิจกรรม และตัวชี้วัดความสำเร็จ เป็นการประเมินความคิดเห็นต่อแนวทางว่ามีความเหมาะสม หรือไม่ ซึ่งกำหนดเกณฑ์การยอมรับตั้งแต่ 8 ใน 10 คน ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 80 ขึ้นไป พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิด้าน สาธารณสุข 10 ท่าน มีความเห็นว่าแนวทางและโครงการแต่ละโครงการมีความเหมาะสม ดังนี้

**แนวทางที่ 1** การเสริมสร้างการปฏิบัติในการทำลาย ลูกน้ำ ยุงลายและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย จำนวน 3 โครงการ คือ 1.โครงการส่งเสริมนวัตกรรมสมุนไพรไล่ยุง 2.โครงการรณรงค์ให้ความรู้ เทคนิคในการควบคุม ป้องกันยุงลาย โดยชุมชนพึ่งตนเอง 3.โครงการแกนนำนักเรียนกำจัดลูกน้ำยุงลาย ปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออก ผลการประเมินพบว่า ทั้ง 3 โครงการมีความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ กิจกรรมและตัวชี้วัดความสำเร็จ อยู่ใน เกณฑ์ที่ยอมรับได้ กล่าวคือมีค่าตั้งแต่ 9 หรือคิดเป็นร้อยละ 90 ขึ้นไป

**แนวทางที่ 2** การเสริมสร้างการปฏิบัติในการเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของโรคไข้เลือดออก จำนวน 3 โครงการ คือ 1.โครงการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกตามมาตรการ 3-3-1 2.โครงการบูรณาการ

ความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก 3.โครงการประกวดหมู่บ้าน วัด โรงเรียน ปลอดภัยน้ำยุงลาย พบว่าทั้งสามโครงการมีความเหมาะสมในด้านวัตถุประสงค์ กิจกรรมและตัวชี้วัดความสำเร็จ ร้อยละ 100

### สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองหมื่นท้าว ตำบลโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ได้ข้อสรุป แนวทางและโครงการ การดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก จำนวน 2 แนวทาง ประกอบด้วย 6 โครงการย่อย ดังนี้

**แนวทางที่ 1** การเสริมสร้างการปฏิบัติในการทำลายลูกน้ำ ยุงลายและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย เป็นแนวทางที่เป็นมาตรการในการปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคไข้เลือดออก โดยการควบคุมลูกน้ำยุงลาย ยุงลาย และการป้องกันไม่ให้ยุงกัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติในเรื่องการทำลายลูกน้ำ ยุงลายและแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคและการปฏิบัติที่กล่าวว่า สาธารณสุขของทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค ความรุนแรงของโรคหรือสิ่งที่กำลังคุกคาม การรับรู้ความรุนแรงของการเป็นโรคจะเกิดขึ้นได้เมื่อใช้สื่อกระตุ้นให้เกิดความกลัวมากกว่าการใช้สื่อกระตุ้นตามปกติ แต่การกระตุ้นให้กลัวจะต้องอยู่ในระดับที่เหมาะสมไม่ควรสูงมากเกินไป มิฉะนั้นจะปิดกั้นการรับรู้ของบุคคลนั้น การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการเป็นโรคหรือสิ่งที่กำลังคุกคามจะขึ้นกับการตัดสินใจของแต่ละบุคคลว่าการไม่ปฏิบัติตัวเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายเฉพาะโรค จะทำให้เกิดความเสี่ยงต่อโรค ส่วนการจะตัดสินใจได้นั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆด้วย เช่น ความรุนแรงของโรค เป็นต้น ความคาดหวังในประสิทธิผลตนเอง องค์ประกอบนี้เป็นองค์ประกอบหนึ่งในทฤษฎีประสิทธิผลของตนเองซึ่งเชื่อว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยานั้น ขึ้นอยู่กับความคาดหวังในประสิทธิผลตนเอง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับสูงสุดและเป็นพื้นฐานที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติตามโดยแท้จริง แม้บุคคลจะมีความเชื่อสูงกว่าการปฏิบัติตามคำแนะนำจะทำให้เกิดอันตรายน้อยลง แต่ถ้าขาดความมั่นใจในประสิทธิผลของตนเองในการปฏิบัติก็ไม่สามารถจูงใจให้เขากระทำได้

ดังนั้น การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลจึงไม่ใช่เพียงขึ้นอยู่กับความชัดเจนของสื่อที่จะทำให้บุคคลปฏิบัติตามเท่านั้น แต่ต้องให้บุคคลเกิดความคาดหวังว่าจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเองได้ด้วยและสอดคล้องกับแนวทางการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของกระทรวงสาธารณสุข โรคไข้เลือดออกมีการระบาดอย่างรุนแรงมากในทุกจังหวัดทั่วประเทศทั้งในเขตชนบทและเขตเมืองทั้งนี้เนื่องมาจากสภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการแพร่กระจายของยุงลายซึ่งเป็นพาหะนำเชื้อโรคไข้เลือดออก การควบคุมการระบาดเพื่อลดจำนวนผู้ป่วยลงนั้นอยู่ที่การลดจำนวนยุงที่ติดเชื่อตลอดจนการลดจำนวนประชากรลูกน้ำยุงลายและตัวเต็มวัยของยุงลายในทุกชุมชน ประกอบด้วย 3 โครงการ ดังนี้ คือ

1. โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมสมุนไพรไล่ยุง มีวัตถุประสงค์เพื่อชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกโดยส่งเสริมให้ชุมชนปลูกและใช้สมุนไพร เช่น ข่า ตะไคร้หอม มะกรูด เปลือกส้ม ส้มโอ มังคุด ในการควบคุมป้องกันไม่ให้ยุงลายกัด ซึ่งจะช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีกำจัดลูกน้ำยุงลายหรือทรายอะเบท

2. โครงการรณรงค์ให้ความรู้ เทคนิคในการควบคุมป้องกันยุงลาย โดยชุมชนพึ่งตนเอง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนมีการปฏิบัติในการทำลายยุงตัวเต็มวัยเป็นประจำ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก ผสมน้ำฉีดฆ่ายุงตัวเต็มวัย

3. โครงการแกนนำนักเรียนกำจัดลูกน้ำยุงลาย ปลอดภัยจากโรคไข้เลือดออก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกิดโรคไข้เลือดออก ทราบวิธีป้องกันโรคไข้เลือดออก ปลูกฝังให้เด็กนักเรียนตระหนัก ให้ความสำคัญ ปฏิบัติจนเป็นนิสัย และเพื่อให้ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดูแลป้องกันโรค ของตนเองและส่วนรวม

เป็นแนวทางและโครงการที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเองและสมาชิกในครอบครัว การที่ชุมชนตระหนักและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย ปรับสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านให้สะอาด ใช้หลัก 5 ป 1 ข โดยเจ้าของบ้านมีการตรวจสอบ สำรวจและทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ของลูกน้ำยุงลายด้วยตัวเอง ป้องกันไม่ให้ยุงกัดตัวเองและสมาชิกในบ้าน ให้ความร่วมมือกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ออกสำรวจลูกน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการป้องกันโรคไข้เลือดออกตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกซึ่งกล่าวว่า กลวิธีในการควบคุมและป้องกันโรคไข้เลือดออกมีหลายวิธี ทั้งด้านการควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายโดยไม่ใช้สารเคมี, การควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายโดยใช้สารเคมี, การควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายโดยใช้สิ่งมีชีวิต, การให้สุขศึกษา และการป้องกันตนเองไม่ให้ถูกยุงกัด ซึ่งจะต้องผสมผสานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการป้องกันโรคไข้เลือดออก สอดคล้องกับการการศึกษาของรัชฎาภรณ์ มีคุณ และคณะ<sup>(7)</sup> ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชนบ้านหนองอีเป้า ตำบลหนองยุง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ความรู้ ทัศนคติ ความพอเพียงของทรัพยากร การมีทักษะในการใช้ทรัพยากรและการได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรม การป้องกันโรคไข้เลือดออกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

**แนวทางที่ 2** การเสริมสร้างการปฏิบัติในการเฝ้าระวังและควบคุมการระบาดของโรคไข้เลือดออก มีวัตถุประสงค์เพื่อให้มีแนวทางในการปฏิบัติในการควบคุมป้องกันการระบาดของโรคไข้เลือดออก ให้มีประสิทธิภาพและทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการจัดการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกของพื้นที่รับผิดชอบของสำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 6 ขอนแก่น ที่กล่าวว่าการดำเนินการกับปัญหาโรคไข้เลือดออกในปัจจุบันต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนและต้องมีความต่อเนื่อง ภายใต้การต่อสู้กับเชื้อไวรัส และยุงพาหะนำโรค ท่ามกลางสถานการณ์ระบาดต่อเนื่องซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีสุขภาพของผู้คน มีวิธีการจัดการที่เหมาะสมในองค์กรวม ดังนั้นควรที่จะต้องกลับมาทบทวนและตั้งข้อสังเกตอย่างจริงจังในกระบวนการทำงาน เพื่อไปสู่การบรรลุผลสำเร็จ ในยุทธศาสตร์การลดโรคไข้เลือดออกของประเทศ ไม่ว่าในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวิธีคิด การปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรให้เอื้อต่อการบริหารจัดการ และประเด็นยุทธศาสตร์ในภาพรวม การวางแผนปฏิบัติการเฉพาะที่ รวมทั้งวิธีประเมินผล กระบวนการเพื่อความยั่งยืน ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ สถานบริการสาธารณสุขต้องมีแนวทางจัดการบริหารเพิ่มเติมเป็นการเฉพาะในพื้นที่ เช่น การจัดตั้งผู้ตรวจสอบลูกน้ำประจำชุมชน การส่งต่อภารกิจไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนประชาคมหมู่บ้านเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมและการจัดตั้งกองทุนพิเศษเพื่อป้องกันโรคในชุมชน การดำเนินงานต้องร่วมมือร่วมใจกันทุกภาคส่วน ซึ่งต้องขับเคลื่อนไปพร้อมๆกัน โดยทุกระดับต้องมีความเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาในพื้นที่ เข้าใจถึงวิถีชีวิต ความเชื่อของประชาชนในแต่ละชุมชน จึงจะวางแผนแก้ปัญหาหรือป้องกันควบคุมโรคได้ถูกต้องตรงประเด็น ประกอบด้วย 3 โครงการ ดังนี้ คือ

1. โครงการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกตามมาตรการ 3-3-1 มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกให้ทันเวลา รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

2. โครงการบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาประสิทธิภาพในการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออก มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างระบบกลไกในการดำเนินงานด้านการควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกให้มีความมีประสิทธิภาพ โดยพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน ทุกระดับ ให้เกิดความร่วมมือในการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายอย่างต่อเนื่อง และเพื่อให้พื้นที่เป้าหมาย เป็นพื้นที่ปลอดลูกน้ำยุงลายตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. โครงการประกวดหมู่บ้าน วัด โรงเรียน ปลอดลูกน้ำยุงลาย มีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนและภาคีเครือข่าย มีส่วนร่วมในการป้องกันควบคุมลูกน้ำยุงลาย ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวางแผนและร่วมรับผลประโยชน์

การดำเนินงานควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกที่ได้ผล จำเป็นที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน การได้รับการสนับสนุนทั้งด้าน

บุคลากร งบประมาณ ความรู้และวัสดุจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการควบคุม ป้องกันโรคไข้เลือดออก สอดคล้องกับการศึกษาของ วิมลรัตน์ ถนอมศรีเดชชัย, รัตนารณ อวิชา และอภิเชษฐ์ จำเนียรสุข<sup>(8)</sup> ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของ อาสาสมัคร สาธารณ สุขประจำหมู่บ้าน อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่ พบว่า อายุ ประวัติการมีผู้ป่วยโรค ไข้เลือดออกในครอบครัว และเจตคติเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน การ ได้รับการสนับสนุนทรัพยากร การได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีความสัมพันธ์ทางบวก กับการมีส่วนร่วมในการ ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และ สอดคล้องกับการศึกษาของ ชนิตา มัททวงกูร, ปรียานุช พลอยแก้ว, อโนทัย ถวัลย์เสรีวัฒนา, อัมพร สิทธิจิต และ อารงเดช น้อยสิริวัฒนา<sup>(9)</sup> ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การป้องกันและควบคุมโรค ไข้เลือดออกของประชาชน ในพื้นที่รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสายสี จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรม การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ได้แก่ อาชีพ ฐานะ เศรษฐกิจ ความรู้เกี่ยวกับโรคไข้เลือดออก การรับรู้ความรุนแรงต่อการเกิดโรค การรับรู้ ประโยชน์ในการป้องกันและ ควบคุมโรค การรับรู้อุปสรรคในการป้องกันและควบคุมโรค การสนับสนุนจาก อาสาสมัครสาธารณสุขประจำ หมู่บ้าน การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและการสนับสนุนจากเทศบาล

### ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในการวางแผนกับทุกระดับ ทั้งเครือข่ายในระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล ตลอดจนควรมีการจัดสรรงบประมาณ สอดคล้องกับปัญหาและบริบทของแต่ละพื้นที่
2. เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการดำเนินงานป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชน ควรมีกิจกรรม การคืนข้อมูลผลการดำเนินงาน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานให้กับประชาชนได้รับทราบ
3. แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก สามารถนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบท ของพื้นที่ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

### ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบ แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรค ไข้เลือดออก ในพื้นที่ ที่มีความแตกต่างกัน และได้แนวทางที่หลากหลายตามบริบทพื้นที่
2. ควรมีการศึกษาเชิงทดลอง โดยการนำแนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรค ไข้เลือดออก ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่จริง เพื่อทดสอบและประเมินประสิทธิผลของ แนวทางการเสริมสร้างการปฏิบัติในการป้องกันโรคไข้เลือดออก
3. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก โดยใช้การวิจัยเชิง เนื้อหาและเชิงวิเคราะห์ โดยใช้พื้นที่วิจัยที่มีขนาดกว้าง ด้วยการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น ครอบคลุมทั้งปัญหา และอุปสรรค เพื่อสามารถนำมาพัฒนาและปรับปรุงเป็นรูปแบบในการป้องกันและควบคุม โรคไข้เลือดออก ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

### กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณนายแพทย์ประเมษฐ์ กิ่งแก้ว นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี ที่ได้อบรมสั่งสอน ให้ความรู้และให้โอกาสพัฒนางาน ขอขอบพระคุณคณะผู้บริหารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี ทุกท่าน ที่ให้ความกรุณาและช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการศึกษาครั้งนี้ ขอขอบพระคุณ นายพนพล เลี้ยงพรหม สาธารณสุขอำเภอเมืองอุดรธานี ที่ให้โอกาสและความช่วยเหลือในการทำวิจัยครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ ผู้รับผิดชอบงานควบคุมป้องกันโรคไข้เลือดออกระดับจังหวัด ระดับอำเภอและระดับตำบล ผู้อำนวยการ

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลในพื้นที่อำเภอเมืองอุดรธานี ที่ทำหน้าที่ผู้ช่วยผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมแบบสอบถามการวิจัย และแบบสนทนากลุ่มซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลได้ดีที่สุดในการทำวิจัยครั้งนี้

## เอกสารอ้างอิง

1. World Health Organization. Dengue and severe dengue case management [Internet]. 2023. [Cited 2023 April 7]. Available from: [https://www.who.int/health-topics/denque-and-severe-denque#tab=tab\\_3](https://www.who.int/health-topics/denque-and-severe-denque#tab=tab_3).
2. สถาบันป้องกันควบคุมโรคเขตเมือง กรมควบคุมโรค. แนวทางการเฝ้าระวังป้องกันควบคุมโรค ไข้เลือดออกในเขตเมือง Urban Dengue Unit Guideline. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2561.
3. สำนักงานควบคุมป้องกันโรคที่ 8. ระบบรายงานเฝ้าระวังโรค 506 [อินเทอร์เน็ต]. 2566. [เข้าถึงเมื่อ 10 เมษายน 2566]. เข้าถึงได้จาก: <https://ddc.moph.go.th/odpc8/r8dashboard/zr506.html>.
4. Wayne, W. D. Biostatistics: A foundation of analysis in the health sciences. 6<sup>th</sup>ed. New York: John Wiley & Sons; 1995.
5. พรพรรณ สมินทร์ปัญญา, อำไพพรรณ ทุมเสน, สุภจิร มะกรรณ. ความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม การป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน บ้านคันทะเคียน ตำบลมิตรภาพ อำเภอเวียงเหล็ก จังหวัดสระบุรี. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม 2561;18(35),37-51.
6. บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น; 2553.
7. รัชฎาภรณ์ มีคุณ, กรรณิกา สาสีอาจ, ชลการ ทรงศรี. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกัน และควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชนบ้านหนองอีบัว ตำบลหนอง อำเภอภูพาน จังหวัดอุดรธานี. วารสารการพยาบาล สุขภาพและการศึกษา 2562;2(2),26-34.
8. วิมลรัตน์ ถนอมศรีเดชชัย, รัตนภรณ์ อาษา, อภิเชษฐ์ จาเนียรสุข. ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการ ป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อำเภออ่าวลึก จังหวัดกระบี่. วารสารวิชา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช 2559;36(2),86-97.
9. ชนิดา มัททวงกูร, ปรียานุช พลอยแก้ว, อโนทัย ถวัลย์เสรีวัฒนา, อัมพร สิทธิจิต, อารงเดช น้อยสิริ วัฒนา. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกของประชาชน ในพื้นที่ รับผิดชอบของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลสายสี จังหวัดสมุทรสาคร. วารสารพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม 2559;18(34),34-48.